

Versterken van het gewone leven

Praktisch aan de slag met de
jeugdgezondheidszorg vanuit de
hervormingsagenda jeugd

Auteurs: Kim Houben en Mark Weghorst

Nederlands
Centrum
Jeugdgezondheid

Inhoud

Samenvatting	3
Voorwoord	4
De opgave	5
De context	5
Het verschil tussen Jeugdzorg en JGZ	6
Positionering JGZ	7
1. Versterken van het gewone leven	7
2. Onderscheid Jeugdgezondheid van Jeugdzorg	9
3. Investeren in bewezen effectieve interventies	10
4. Inzet JGZ voor generatiebewust gezondheidsbeleid	11
Het denkkader: Generatiebewuste preventie	12
Het gesprek met de JGZ	15
Tot slot	15
Bijlage 1. Concrete tips uit het land	16
Bijlage 2. Desk Research	17

Samenvatting

Investeer in de toekomst van onze jeugd door nu te investeren in een sterke aanpak van de jeugdgezondheid!

Wat kan de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) betekenen voor gemeenten in tijden waarin zowel het medisch als sociaal domein onder druk staan en we werk willen maken van preventie? Dat is de vraag waar het NCJ gedurende 3 maanden mee op pad ging.

Uit onze gesprekken en het lezen van diverse onderzoeken en adviezen, haalden we een heel duidelijk advies: investeren in jeugdgezondheid is voorkomen dat je moet investeren in de jeugdzorg.

Maar weten is nog geen doen. We blijven doen wat we deden en verbazen ons dat we krijgen wat we kregen. Dooddoeners? Jazeker! Is er een alternatief? Jazeker! Investeer de komende jaren 2% van het jeugdzorgbudget in jeugdgezondheid. Zo verschuif je de focus naar het versterken van het gewone leven in plaats van het normaliseren van zorg en bespaar je op het totaal aan uitgaven.

Adviezen en aanbevelingen

- 1. Zet de JGZ in om netwerken in het gewone leven te versterken.**
Geef JGZ-organisaties een centrale rol in het faciliteren van ontmoetingen tussen (toekomstige) ouders en jeugdigen.
- 2. Maak onderscheid tussen jeugdgezondheidszorg en jeugdzorg.**
De JGZ is er voor het versterken van het alledaagse leven, jeugdzorg voor gerichte zorg en ondersteuning. Voorkom dat de JGZ verward wordt met de toegangspoort naar jeugdzorg.
- 3. Concretiseer preventie door te investeren in bewezen effectieve interventies.**
De JGZ werkt met erkende interventies door beschermende factoren rondom het gezin te versterken en de opvoedkracht van ouders te vergroten. Het beste resultaat behalen door te doen wat werkt!
- 4. Zet de JGZ in voor generatiebewust preventiebeleid.**
Denken over preventie en gezondheid vraagt verder te kijken dan de dag van vandaag en maatschappelijke trends herkennen. Dat vraagt om strategische contractering. Benut de JGZ als concrete partner voor lange termijn generatiebewust preventiebeleid.
- 5. Organiseer structureel strategisch overleg.**
Niet over het hier en nu, de begroting en de personele krapte. Spreek elkaar ook over toekomstdromen en generatiebewust gezondheidsbeleid.

Voorwoord

*“Je mag zijn zoals je bent, om te worden wie je bent, maar nog niet kunt zijn.
En je mag het worden op jouw manier en in jouw tijd.”*

Op verzoek van het Ministerie van VWS ging het NCJ in het najaar van 2024 in gesprek met gemeenten en Jeugdgezondheidsorganisaties (hierna de JGZ) over preventie. In een tijd waar bezuinigingen dreigen en het gesprek meestal gaat over de crises in het hier en nu, zochten we naar inspiratie.

Welke mogelijkheden zijn er om zelfs in financieel krappe tijden slimme keuzes te maken? De onderzoeken zijn talrijk over de winst van investeren in preventie en het voorkomen van personele krapte in de (jeugd)zorg¹, maar kunnen we concreter maken wat die veelbesproken beweging naar de voorkant is? Wat kan de JGZ hierin betekenen en hoe versterken we het gesprek hierover tussen gemeenten en de JGZ?

In korte tijd hadden we mooie gesprekken op verschillende plekken in het land. Met de disclaimer dat er meer partijen actief zijn op het terrein van preventie en in de sociale basis, maar wij ons beperkten tot de JGZ. De opbrengsten van die gesprekken zijn weergegeven in dit document. We starten met de actuele ontwikkelingen, geven vervolgens concrete adviezen voor de dagelijkse gemeentelijke praktijk en sluiten af met een denkkader voor het goede gesprek over preventie.

In de bijlage lees je meer informatie over de gebruikte achtergrondinformatie. De gebruikte quotes tekenden we op tijdens de gesprekken.

Claimer

Dit document geeft een aantal concrete adviezen met een gezamenlijk denkkader. Daarin zitten de belangrijke vraagstukken die lokaal met de JGZ besproken moeten worden. De adviezen en het denkkader geven richting aan de invulling van “de beweging naar de voorkant” en helpen in het werken met de JGZ. Het is geen wetenschappelijk onderbouwde handreiking. We pretenderen niet in drie maanden tijd alle antwoorden te hebben gevonden of deze antwoorden te hebben gevalideerd. De oplossing zit ook niet in een rijtje met antwoorden of definities. We hopen een startpunt te geven voor het gesprek om gezamenlijk visie, begrip en antwoorden te ontwikkelen.

¹ Paul van Dam, 'Kosteneffectiviteit van de jeugdgezondheidszorg', 2012
James Heckman, 'Economic impact of investing in early childhood learning', 2012
ABF Research, 'Inzetten op de potentie van sociaal werk', 2024
Zie: ['Investeren in preventie loont', ncj.nl](#)

De opgave

“Kinderen zijn als gras dat groeit. Groeit het beter als we het water geven of als we de sprietjes trekken?”

Het aantal trajecten in de jeugdzorg stijgt ieder jaar. De duur van deze trajecten wordt ook steeds langer. Gemiddeld zitten kinderen nu al bijna een jaar in een traject. We weten niet of de oorzaak ligt in het laagdrempeliger toegankelijk zijn van zorg sinds de decentralisaties, in aanbod dat vraag creëert, in maatschappelijke ontwikkelingen zoals vechtscheidingen, een te weinig efficiënte uitvoering of een combinatie van al deze dingen. Feit is dat momenteel 1 op de 7 kinderen tot 23 jaar jeugdzorg krijgt. De trend naar toenemend jeugdzorggebruik is zichtbaar en het is de vraag of en wanneer deze trend stopt.

Wat is er gebeurd dat zoveel van onze kinderen extra steun nodig heeft om mee te doen in onze samenleving? Is de basis voor wat we “normaal” vinden inmiddels zover versmald dat “normaal” de uitzondering wordt? Een goed moment om de vraag te stellen: wat is in deze tijd de beweging naar het gewone leven, naar preventie?

De JGZ heeft van preventie haar vak gemaakt en speelt daarin een belangrijke rol. Zij zien alle kinderen en (toekomstige) ouders en zijn geschoold in het voorkomen van problemen door hun eigen veerkracht, opvoedkracht en omgeving te versterken. We weten dat als we de gezondheidsvaardigheden van kinderen zelf en de context waarin zij opgroeien versterken, we voorkomen dat individuele stut en steun op zo'n grote schaal als nu nodig is.

De komende jaren zijn cruciaal. Kan de samenleving het vertrouwen in het gewone leven weer leidend maken, de basis voor wat we normaal vinden weer verbreden en kunnen daarin de partijen die daar als vanouds bij aansluiten weer doen waar ze goed in zijn? Onderwijs in de pedagogische relatie, sociaal werk in de maatschappelijke ondersteuning en jeugdgezondheid in de buffer van het gezonde leven?

De context

“Alle kinderen zijn bijzonder normaal.”

De vraag over wat de rol van de JGZ kan zijn in de beweging naar voren, wordt gesteld in een tijd dat er twee grote programma's lopen. We kiezen ervoor om deze programma's kort te duiden zoals wij ze in de praktijk tegenkomen. Met de opmerking vooraf dat de werkelijkheid uiteraard genuanceerder is.

1. De Hervormingsagenda Jeugd.

Kernambities zijn het versterken van de pedagogische basis en investeren in preventief jeugdbeleid. Volgens het [Nji](#) betekent dit dat we een omgeving moeten creëren die ontmoeting en ontwikkeling stimuleert. Wijkgericht aan de slag met het versterken van de basis waarin we iedere dag rondlopen. In de praktijk zien we vooral dat er gewerkt wordt aan steviger lokale teams (met een variatie aan disciplines) en meer organiseren in het voorliggend veld (welzijnswerk, vrijwilligersorganisaties e.d.). Het proces naar hoe dat eruit moet zien en hoe dit gaat helpen, loopt momenteel.

2. Het Gezond en Actief Leven Akkoord.

Niet alleen de jeugdzorg stroomt over, ook het medisch domein. Tijd om ook hier naar de voorkant te bewegen: een beweging van zorg naar gezondheid. Antwoorden worden gezocht in het bouwen aan een sterkere sociale basis, “health in all policies” toepassen en gezondheidsverschillen verkleinen.

In de praktijk zien we dat dit zich vertaalt naar interventies om te voorkomen dat de zorgbehoefte erger wordt, met een focus op het verkleinen van de risico's rondom het individu. De stap naar het (fysiek en sociaal) versterken van de gemeenschap moet nog inhoud en vorm krijgen.

Bij allebei deze ontwikkelingen zien we dat de druk op regionaal samenwerken toeneemt en de roep om standaardisering (in prijzen en aanbod) luider wordt.

3. Daarnaast kunnen we niet voorbij gaan aan de lessen uit het verleden die Sharon Stellaard met haar Boemerangbeleid ons leert.

Al vijftig jaar repareren we met opvolgende hervormingsagenda's in het onderwijs en de jeugdzorg wat bij de vorige reparatie misging. We moeten terug naar de vraag voor welk probleem jeugdzorg en passend onderwijs ook alweer de oplossing waren? Het denkkader waar wij dit document mee afsluiten, helpt hierbij.

Het verschil tussen Jeugdzorg en JGZ

*“0-4 jarigen hebben meestal niet zoveel issues.
Het zijn de ouders die issues ervaren.”*

Bescheidenheid is troef binnen de JGZ en mede daardoor is de waarde van de JGZ voor veel bestuurders en raadsleden onzichtbaar. In een samenleving waar sinds de jaren '80 individuele maakbaarheid als vervanging voor de maakbaarheid van de samenleving werd ingeruild is dat geen verrassing. De JGZ doet geen opzichtig werk aan individuen, maar werkt aan preventie en gezondheid op populatieniveau. “Als we ons werk goed doen, merkt niemand dat”.

Het verschil tussen jeugdzorg en jeugdgezondheid moet regelmatig uitgelegd worden. Door die verwarring dreigt de discussie over de kosten in de jeugdzorg gekopieerd te worden naar de JGZ. ActiZ Jeugd en GGD GHOR Nederland hebben recentelijk de rol en de waarde van de JGZ helder beschreven, waar we graag naar verwijzen (zie bijlage onder Positie van de JGZ).

Heel kort dan toch nog: het verschil tussen jeugdgezondheid en jeugdzorg.

De JGZ bereikt 98% van alle kinderen van 0 tot en met 18 jaar. Niet alleen met vaccinaties om de algehele volksgezondheid te beschermen, maar ook met het versterken van (toekomstige) ouders in hun opvoedkracht, het versterken van veerkracht, vroege signalering van ontwikkelingsachterstanden en onderzoeken naar het welbevinden en de gezondheidservaring van onze kinderen en jongeren. Gezondheidservaring zit in fysieke, mentale én financiële gezondheid. De JGZ praat steeds met kinderen én ouders en neemt als vanzelfsprekend de brede context als uitgangspunt.

De JGZ kost, grofweg² berekend met de beschikbare landelijke data, gemiddeld zo'n € 136 per kind per jaar. Met 3,6 miljoen kinderen tussen de 0 en 18 jaar komt dat op een geschat bedrag van € 488 miljoen per jaar in Nederland.

Ongeveer 450.000 kinderen (tot 19 jaar) maakten in 2023 gebruik van een vorm van jeugdzorg. De totale kosten van jeugdzorg bedroegen € 5,7 miljard. Omgerekend zijn de kosten van jeugdzorg in Nederland dus bijna € 13.000 per jeugdige. Het gaat hierbij om het totaal van jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering (van lichte ambulante begeleiding bij bijvoorbeeld ADHD tot intensieve jeugdbescherming) die onder verantwoordelijkheid van de gemeente zijn komen te vallen.

² Er is op landelijk niveau geen inzicht in de werkelijke kosten van jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg of de wet publieke gezondheid. Een inschatting van de kosten is daarom altijd “grofweg”: we baseerden ons daarvoor op de openbare bronnen die we kennen en waarmee we kunnen rekenen: [Jeugdautoriteit - de stand van de jeugdzorg](#), [CBS jeugdmonitor 2024](#), [CBS Cijfers](#), [VNG Handreiking Gedupeerde ouders en uithuisplaatsingen](#), [Branches Zorg voor de Jeugd - Handreiking reële tarieven](#), [Jeugdzorg Nederland - handreiking tarifiering en inkoop pleegzorg](#), [NJI - Cijfers Jeugdzorg](#), [CBS - Nieuws - Meer jongeren met jeugdzorg in eerste helft van 2023](#)

Als we de kosten solidair zouden verdelen over alle kinderen komen we op bijna € 1.600 per jeugdige. Ruim 11 keer meer dan de kosten van JGZ.

Het is dus belangrijk om deze twee stromingen niet met elkaar te verwarren. Denkend vanuit **zorg** is een **hulpverlener** een logische oplossing. Denken vanuit **gezondheid** biedt de **omgeving** (sociaal en fysiek) de logische richting. Dat betekent dat we in gesprek moeten blijven over waar de winst te behalen valt en waar de ruimte voor verbetering ligt.

Positionering JGZ

“Vertragen en verdragen.”

De opgave is helder. De context waarin we opereren ook. Maar hoe positioneren we de JGZ in dit complexe geheel? In dit hoofdstuk een vertaling van de gesprekken die we hierover hadden en de adviezen die wij hieruit destilleerden. Samengevat ziet dat er als volgt uit:

1. Versterken van het gewone leven

De JGZ vormt samen met het onderwijs en sociaal werk de buffer rond het gewone leven.

Waar gezinnen opgroeien, hebben ze af en toe ondersteuning nodig bij hun gezinsvragen. In de pedagogische relatie hebben ze onderwijs nodig, bij maatschappelijke vragen geldt sociaal werk als een vanzelfsprekende, vrij toegankelijke partner en voor vragen rond opgroeien en opvoeden geldt de JGZ als de drempelloze toegang tot professionele ondersteuning.

In de jaren na 2015 zijn deze functies rondom het gewone leven onder druk komen te staan. De decentralisatie Jeugd heeft tot een enorme groei van jeugdhulpaanbieders geleid en sociaal werk, onderwijs en JGZ raakten daarin uit beeld of werden tegen elkaar uitgespeeld. De stelselverantwoordelijkheid voor de publieke gezondheid bleef bij VWS, maar leidde niet tot een gewenste koers richting preventiever beleid.

Het anders denken en anders doen rondom onze jeugd zit in het versterken van de omgeving van jeugdigen om zelf om te kunnen gaan met verlies, teleurstelling, verwachtingen, verbazing en verwarring. Dat kan door de opvoedkracht van ouders te versterken, maar ook door het gesprek tussen ouders en jeugdigen te stimuleren. In beiden zit de kracht van de JGZ.

Voorbeeld

Een mooi voorbeeld uit één van onze gesprekken, dat dit weergeeft:

“Mijn droom is dat de kinderen die nu geboren worden over 15 jaar op een school zitten waar ze op een laagdrempelige manier hun zorgvraag kunnen stellen, omdat we op school een zorginfrastructuur gebouwd hebben die herkenbaar is en een sterke brug naar de buitenwereld kent.” In reactie op deze droom, kwam dit:

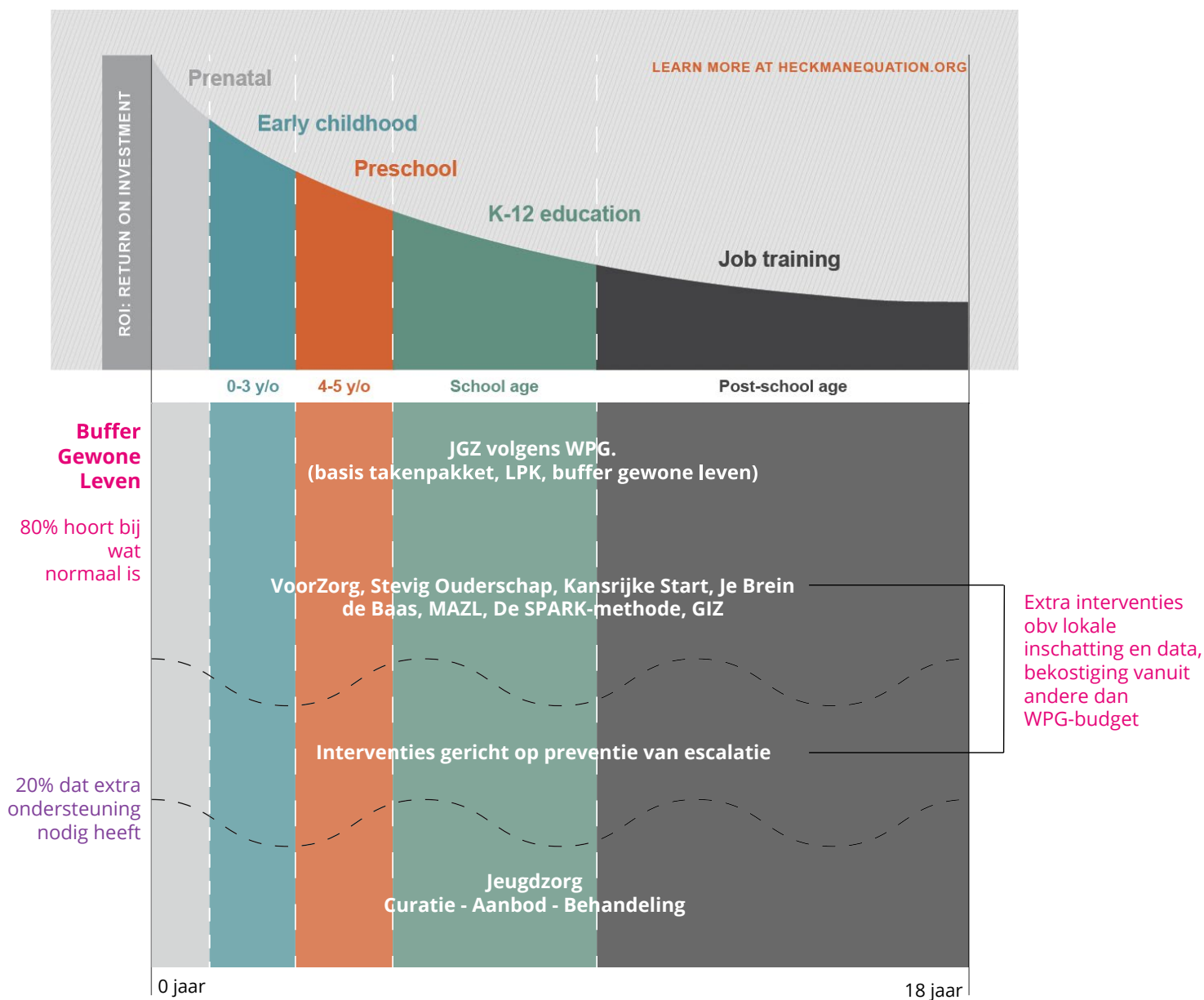
“Mijn nachtmerrie is dat het voor kinderen van 15 vanzelfsprekend gaat zijn dat als je zorgvragen hebt, dat je naar een professional loopt. Ik hoop juist dat we het normaal maken dat ouders van pubers met elkaar in gesprek gaan. Dat ze beseffen dat opvoeden voor iedereen **vooruit struikelen** is en mag zijn. Dat kinderen met hun ouders, leerkracht en elkaar in gesprek kunnen over de zorgen die bij het gewone leven horen.”

Waardering en reflectie JGZ.

Uit een recente enquête (N=2513) blijkt dat ouders een **7,5** geven voor de inhoud van de informatie tijdens hun JGZ-contact. Het contact met de professional werd met een **8,1** gewaardeerd.

Ouders voelden zich aangemoedigd in hun ouderschap (90%), ervaren steun (93%) en gelijkwaardigheid (91%). De drie kernwaarden van het landelijk professioneel kader voor de JGZ.

Economic impact of investing in early childhood learning.

Voorbeeld

Een ander voorbeeld vonden we in een middelgrote gemeente.

Twee middelbare scholen in deze gemeente vroegen om ondersteuning bij verwijzing naar jeugdhulp. Zo'n ondersteuningsteam buffert niet het gewone leven, maar ondersteunt dit met hulp. Zo ook in deze gemeente. De JGZ beantwoordde dit met een project waarin ze samen met jongeren een passend antwoord bedachten en luisteren-naar-jongeren leidend maakte. Het gevolg: een derde van de vermeende hulpvragen vond geen doorgang, want die bleken met de toegenomen eenvoudige aandacht beantwoord te zijn. Een ander gevolg: het werd voor de scholieren gewoner om hun vragen op school en met anderen te bespreken. Een kostenbesparing van meer dan tien keer de inzet die dit project vroeg, met een blijvend effect na afloop van het project. Bovendien een project dat zich gemakkelijk laat kopiëren op andere plekken.

Advies “Benut de JGZ om het gewone leven te versterken”

Blijf scherp op wat je normaal wilt maken. Wil je toegang tot jeugdhulp laagdrempeliger maken? Of wil je de vragen die bij het leven horen meer aandacht geven?

Geef JGZ organisaties rol en positie in ontmoeting tussen ouders en jeugdigen rondom de vragen die bij opvoeden en opgroeien horen. Doe dit in groepen en koppel hier een JGZ-er aan. Hiermee houd je de effectiviteit in de gaten, maar stimuleer je vooral ontmoeting en zelfvertrouwen.

We zien deze collectieve aanpak nu vooral na de geboorte in centering parenting. Dit kun je op veel meer momenten organiseren. Denk aan de overstap naar de basisschool, het middelbaar onderwijs, rond 15 jaar (seksuele ontwikkeling, met geld leren omgaan etcetera) en met 18 jaar worden (financieel zelfstandig). Borging en continuïteit zijn hierin belangrijk. Vorm een JGZ-team, met langjarige afspraken om flexibeler te zijn in de bezetting, want te veel wisselingen in de basis-samenwerking draagt niet bij aan het doel.

2. Onderscheid Jeugdgezondheid van Jeugdzorg

In de Hervormingsagenda Jeugd zien we een toenadering naar de JGZ met de oproep om stevige lokale teams neer te zetten en de JGZ daarbij te betrekken. Maar hoe geef je hier op een goede manier invulling aan? Hoe voorkom je dat ook de JGZ een toegangspoort tot jeugdzorg wordt?

Wat wij hoorden in onze gesprekken is dat deze vervlechting vooral tot gevolg heeft dat de JGZ als “terugduwer”, “vertragend” en zelfs “zeikerd” wordt gezien. Met het normaler worden van jeugdzorg, lijkt het claimgedrag van ouders, maar ook van professionals, steeds groter. Eigenlijk ook heel logisch dat als we iets een ondersteuningsteam noemen en er hulpverleners inzetten, dat de mensen die binnenlopen ook daadwerkelijk ondersteuning en hulpverlening verwachten. Dan is een opdracht over normaliseren ingewikkeld voor een team. Want wat moeten ze normaliseren? Zorg of het gewone leven?

Het helpt om bewust te zijn van de vooringenomenheid met zorg. Vraag dertig verschillende hulpverleners wat nodig is in een specifieke complexe casus en ze geven allemaal antwoord vanuit dat wat ze in hun eigen rugzak bij zich hebben. Dat is niet gek. Zo zijn we allemaal opgeleid en zo worden we als professionals ook aangestuurd.

In de gesprekken bleek herhaaldelijk dat er veel ruimte zit in het gesprek over sturen op gezondheid, het versterken van beschermende factoren en het versterken van het gewone leven. Dat er soms te veel schotten zijn, maar soms ook te weinig. Het beschotten van jeugdzorg en onderwijs met in de bufferzone een JGZ-professional die weet waar de deur zit en de sleutel ligt, helpt om beide kanten van het schot effectiever te maken.

Voorbeeld

In een regio spelen regelmatig ingewikkelde zorg-onderwijs kwesties rond jongeren. De werkwijze in deze regio is dat de jeugdarts voortouw neemt in het organiseren van een overleg. Bij dat overleg nodigt de arts uit wie bij kan dragen aan de oplossing. Zij kent dan inmiddels de situatie, ziet waar de ruimte voor verandering ligt en betreft alleen de tweedelijnsprofessionals die nodig zijn. De regio bij de jeugdarts voorkomt onnodige inzet van (kostbare) professionals en zorgt voor effectiever werken en snellere resultaten, omdat niemand aan tafel hoeft te zoeken naar zijn toegevoegde waarde.

Advies “Beschotten jeugdgezondheid en jeugdzorg”

Onderscheid de rollen van het versterken van het gewone leven van een gezin in haar context en gerichte ondersteuning aan een jeugdige. Geef de JGZ positie op het eerste en voorkom een rol in het voorportaal van het tweede. Want zodra mensen bij poort 2 aankomen, verwachten ze ook ondersteuning. Het enige dat je als JGZ dan nog kunt doen is terugduwen. Vertragen en het gewone leven leren verdragen, noemde iemand dat in onze gesprekken.

3. Investeren in bewezen effectieve interventies

De JGZ werkt op basis van een evidence based practice. Dat betekent dat de dagelijkse uitvoeringspraktijk in de JGZ gebaseerd is op 3 elementen:

1. Onderzoekskennis: kennis uit wetenschappelijk onderzoek.
2. Praktijkervaring: opleiding, praktijkkennis en ervaring van professionals.
3. Burgerperspectief: vragen, voorkeuren en ervaringen van kinderen, jongeren en (toekomstige) ouders.

Kortom: de JGZ weet of zij het goede doet en heeft dit ook in richtlijnen en haar professioneel kader verankerd.

De basis van wat de JGZ doet ligt vast in de Wet Publieke Gezondheid (Wpg):

- Elke (toekomstige) ouder met (sociaal-medische opvoed)vragen over zijn kind (van -9 maanden tot 19 jaar) kan terecht bij een JGZ-professional.
- Deze professionals zijn vrij toegankelijk en er is geen indicatie voor nodig.
- Aanvullend maken gemeenten met de JGZ afspraken over lokaal noodzakelijk maatwerk (bv. jeugdwet).

Naast de basistaken heeft de JGZ een aantal preventieve interventies die voorkomen dat problemen ontstaan of groter worden. Deze interventies worden soms bekostigd uit de algemene jgz-taken (Wpg), maar ook uit andere middelen (sociaal domein, onderwijsmiddelen, incidentele preventiegelden). De combinatie tussen de basistaken en de preventieve interventies zorgt voor een robuuste buffer rond het normale leven. Inzet van de JGZ voorkomt inzet van Jeugdhulp. Verschraving van de JGZ zorgt voor toename van de kosten van jeugdzorg.

Voorbeeld

Een voorbeeld van een interventie die problemen voorkomt.

De gespreksinterventie SPARK heeft een sterke, wetenschappelijk bewezen voorspellende waarde voor risico's en beschermende factoren. Doordat alle ouders op een paar vaste momenten een gestructureerd gesprek voeren met de JGZ lukt het om met ouders samen risico's in te schatten, een beschermende aanpak te bespreken en hiernaar te handelen. Inzet van SPARK voorkomt dat situaties in de jaren daarna bij jeugdzorg terecht komen of dat ze tenminste goed voorbereid en tijdig bij jeugdzorg terecht komen. In een gemiddelde stad (50.000 inwoners) worden zo jaarlijks 17 hoogrisico-kinderen opgemerkt waarvoor je ook daadwerkelijk iets kunt betekenen en grote problemen kunt voorkomen. De investering van SPARK verdient zichzelf op deze manier terug, mits het universeel wordt ingezet (voor alle ouders). De kosten van hoogrisico-kinderen die te laat opgemerkt worden lopen uiteen van 13.000 (jeugdhulp) tot 140.000 euro (uithuisplaatsingen).

Voorbeeld

Een voorbeeld van een interventie die verergering van problemen voorkomt.

Meer Aandacht voor Ziek gemelde Leerlingen (MAZL). Een doordachte aanpak voor scholen (PO-VO-MBO) om verzuim tijdig te signaleren, terug te dringen en te werken aan het voorkomen van schooluitval, thuiszitten en verder afhaken. Het geeft iedereen rond schoolgaande jeugdigen handelingsvaardigheid om meer aandacht te bieden aan ziekgemelde leerlingen, maar daarmee ook aan alle leerlingen.

De kosten zijn te overzien: op een gemiddelde middelbare school kost de inzet van MAZL (bv bekostigd vanuit de Jeugdwet) ongeveer net zoveel als 1 jeugdzorgtraject (€ 13.000). De opbrengst? Van de 42 leerlingen die de JGZ op een gemiddelde middelbare school jaarlijks ziet in het kader van MAZL hoeft slechts bij 1 leerling een traject jeugdzorg voorkomen te worden. Elke JGZ-professional kan vertellen dat de inzet jeugdzorg bij een veelvoud van die ene leerling wordt voorkomen. Dan levert MAZL dus direct een bezuiniging op in de kosten van jeugdzorg.

Advies “Investeer in gezondheid om de kosten van zorg te beteugelen”

De Heckman Curve vooraan in dit hoofdstuk laat het al zien. Vroege investeringen hebben een enorm inverdieneffect, volgens Heckman tot 11 keer de investering. Investeren in goede ouder-kind hechting is investeren in het verminderen van ondermijningsproblematiek. Investeren in goede tandhygiëne in de eerste levensfase, is investeren in arbeidsparticipatie op latere leeftijd. Zo kunnen we nog even doorgaan. Heckman laat zien dat investeringen in iedere levensfase tot 19 jaar (hé, de leeftijd van de Wpg!) zo'n positief saldo laten zien.

Dit zijn interventies die de buffer rondom het gewone leven versterken. Daarmee voorkomen ze niet alleen grotere problemen, maar voorkomen zelfs dat problemen ontstaan. Ons advies mag dus duidelijk zijn: investeer in de toekomst van onze jeugd door nu te investeren in een sterke aanpak van de jeugdgezondheid.

4. Inzet JGZ voor generatiebewust preventiebeleid

De opdracht die de gemeente heeft in de publieke gezondheid is helder: er is niet zoveel te kiezen en gemeenten hebben met de JGZ van doen (in welke vorm en organisatie dan ook). Die vanzelfsprekende verhouding vergt een bewuste vorm van contractering, waarmee ook de expertise van de JGZ wordt benut.

Door de druk op het individu en versmalling van de basis van wat normaal is, is het niet gek dat de JGZ ook steeds meer als toegangspoort ingezet is. De JGZ is een vindplaats geworden en speelt een belangrijke rol in vroegsignalering.

We lijken naar een kantelpunt te (moeten) bewegen. Het is niet langer haalbaar om iedereen individuele stut en steun te geven. De sociale basis versterken en daarmee het “gewone leven” weer centraal stellen, betekent nieuwe waardering voor de manier van kijken van de JGZ. Als in dialoog met de JGZ dat gewone leven uitgangspunt wordt, ontstaat immers een andere basis voor de inrichting van het sociaal domein.

Tachtig procent van alle hobbels waar kinderen en gezinnen tegenaan lopen horen bij het gewone leven en kunnen ook verwerkt worden in dat gewone leven. De verbreding van wat we tot dat gewone leven rekenen is de grote uitdaging in de hervorming van het sociaal en medisch domein, met een belangrijke rol voor de JGZ.

In onze gesprekken zagen we de verschillende contracteringsvormen terug: dicht op de gemeente, ver van de gemeente, ingebed in een grote regio, ingebed in een organisatie met meerdere taken. Er is vrijheid in de manier waarop de publieke gezondheid georganiseerd wordt. We hebben op basis van wat we zagen wel een idee over wat werkt ten aanzien van de contractering.

De JGZ kan vanuit haar gerichtheid op preventie en gezondheid goed dienen als tegenmacht voor de begrijpelijke gerichtheid op de actualiteit die gemeenten kenmerkt en het idee dat alles op individueel niveau maakbaar is. Dat vraagt iets van de wijze van contractering. Wanneer dit te veel op resultaat, spreekuren en bereik zit, zorg je er als gemeente voor dat je waardevolle informatie gaat missen. Contractering op gezonde generaties, het signaleren van belangrijke maatschappelijke trends, het continu alert zijn op versterken van inwoners in plaats van ondersteunen en ontmoeting tussen inwoners vergroten is als rol en positie belangrijker.

Voorbeeld

Een inspirerend voorbeeld vonden we in een gemeente waar het college de gehele jeugd tot “doelgroep” heeft verklaard. Ze wilden bij iedereen kwetsbaarheden voorkomen en voor iedereen de goede dingen doen. De JGZ heeft in die gemeente een centrale positie in deze opgave. Op basis van de lokale uitdagingen, die voortkwamen uit de kennis die de JGZ inbracht, ontstond een beweging naar preventie en een gezonde generatie. Alle kinderen mochten bijvoorbeeld gebruik maken van kinderopvang om ontmoeting en taalontwikkeling te stimuleren. “Uiteindelijk goedkoper dan het niet doen” is de korte uitspraak van de bestuurder. Met de kennis die onder andere de JGZ inbrengt, lukt het in deze gemeente om het gezin te versterken en het gewone leven voor iedereen toegankelijker te maken.

Advies “Contracteer op waarde van de JGZ en tematiseer de lokale teams op maatschappelijke opdrachten”

Bij het contracteren van de JGZ is er een neiging om dit, in navolging van de contractering van zorgaanbieders, op een gelijksoortige manier aan te pakken: iets met efficiëntie, effectiviteit en doelmatig besteden van publieke middelen. Het maakt echter ook dat de waarde die de JGZ heeft in kritisch meedenken over grotere maatschappelijke uitdagingen buiten beeld raken. Door in de contractering die onafhankelijke rol en positie van de JGZ te borgen en deze voor langer dan “de politieke” periode vast te leggen zorg je voor beter evenwicht met de aandacht voor de hectiek van alledag.

Het denkkader: Generatiebewuste preventie

“Zorg redt levens, preventie generaties!”

We hebben allerlei inzichten opgehaald in onze gesprekken, maar misschien was het meest opvallende wel dat deze gesprekken helemaal niet gewoon zijn. We hebben het met elkaar weinig over preventie en onze concrete toekomstdromen voor de jeugd. De hectiek van alledag, de financiële uitdagingen en de personele krapte lijken ons gesprek te kapen.

Effectieve gezondheidsbevordering richt zich echter niet alleen op individuen in het hier en nu, maar juist op de volgende generatie en het collectief. In dit hoofdstuk geven wij een denkkader mee om hierover met elkaar in gesprek te gaan. Om daadwerkelijk anders te gaan denken en anders te gaan doen. Wij noemen dit generatiebewuste preventie.

Wat is generatiebewuste preventie? Een korte toelichting en dan 4 voorbeelden om dit denken te duiden.

We kunnen overgewicht aanpakken bij een kind van 12 jaar, maar we kunnen ook nadenken over wat we in de context van kinderen anders moeten organiseren om de jonge kinderen van nu gezonder te laten eten, meer te laten bewegen en te versterken in gezond gedrag. Dat betekent dat we door de bocht heen moeten kijken. (Beleids)keuzes die een gemeente nu maakt, hebben over 15 jaar ook nog effect. Generatiebewust denken vraagt om zicht op de impact van keuzes voor de lange termijn.

De JGZ trekt aan de bel als het gaat om de verslechterende motoriek en mate van bewegen van onze jeugd. Hoe zou je hiermee aan de slag kunnen vanuit de principes van generatiebewustheid? Met welke samenwerkingen versterk je het best de lokale gemeenschap en bespeel je het best de ruimte die er is? Een team met als thema-opdracht “motoriek en beweging” zou dan bijvoorbeeld bestaan uit de JGZ, buurtsportcoaches, wijkbeheer en speeltuinwerk, sportverenigingen, kinder/jongerenwerk. Zij gaan gericht aan de slag met de maatschappelijke opgave en werken aan concrete, meetbare resultaten.

Generatiebewust preventiebeleid gaat dus om drie kernbegrippen:

Het **generatiebewustzijn** dat handelen van vandaag langjarige effecten heeft en dus om bedachtzaamheid vraagt. Hoe we nu naar jeugdigen kijken en erover spreken heeft effect op de gezondheid en de kwaliteit van leven van die toekomstige generatie.

Er is altijd **ruimte** waar ontwikkeling van de samenleving mogelijk is. Zelfs in tijden van schaarste en krapte ontstaan er (nieuwe) ruimtes. Het vinden van die ruimtes helpt bij het succes van dit denkkader.

Een bekende beschermende factor is de **sterke gemeenschap**. Uit allerlei onderzoek geldt dit als een goede voorspeller van kwaliteit van leven. Het versterken van gemeenschappen is dan ook een vanzelfsprekend begrip bij generatiebewust preventiebeleid.

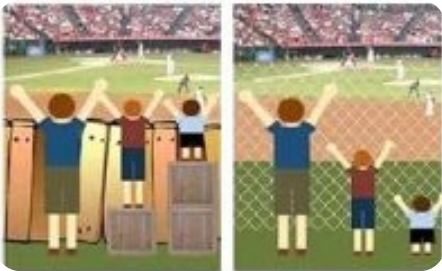

1

Een kruk om erbij te komen.

Als we de zorgstructuur op scholen steeds professioneler maken, dan wordt het steeds gewoner voor leraren, ouders en kinderen om op school ook zorg te kunnen ontvangen. We delen krukjes uit, zodat ieder kind bij de norm kan.

Daarmee normaliseren we zorg, niet onderwijs en de persoonlijke ontwikkeling van ieder kind. Is dat wat we de volgende generatie gunnen? Hoe houdbaar is dit model als steeds meer kinderen krukjes nodig hebben om aan de norm te voldoen? De JGZ kan ook in dit zorggedrag een buffer zijn tussen het normale (school)leven en (echte) zorg.

2

Rijke taalomgeving.

Corona lijkt de woordenschat van kinderen verkleind te hebben. In een tijd waarin het niveau van lezen en schrijven van kinderen al onder druk staat. Onze natuurlijke reactie is extra investeren in de kinderen die 'achterlopen'. Voor- en vroegschoolse educatie, extra testen, voorleesvrijwilligers thuis, nog meer huiswerkbegeleiding, etcetera. Dat is niet per se slecht, maar het vergroten van je woordenschat komt ook voort uit veel en verschillende contacten. Een stimulerende omgeving waarin we mensen van verschillende generaties en achtergronden spreken (ik zeg kopje, mijn oma zegt mok). Misschien moeten we dus meer investeren in ontmoeting tussen die generaties via speelvelden, ontmoetingscentra, bibliotheken en zitbankjes? Maar is dat in deze tijd niet precies hetgeen waar we op bezuinigen? JGZ en haar generatiebewuste manier van denken helpt inzien waarom investeren in de context van kinderen kan helpen om deze uitdagingen aan te gaan.

3

Ruimte voor de Rivieren.

Tijdens de gesprekken staan we zo nu en dan stil bij modellen. We zoomen uit, kijken naar andere terreinen en kijken hoe ze daar met crises omgingen. Het programma Ruimte voor de Rivieren biedt op die manier inspiratie. Het laat zien hoe al bijna 30 jaar gewerkt wordt aan het omgaan met (hoog) water in de rivieren. De kernelementen van dit programma zijn het onverwachte verwachten, ruimte laten waar dat kan en benoemen wat de aanvaardbare risico's zijn. Dat vraagt om een stevige basisdijk en alleen extra verhoging waar dat echt niet anders kan.

Een programma dat zijn oorsprong vond midden in de crisis met een beschouwend gesprek zonder agenda. Terwijl anderen zich om de actuele crisis bekommerden. De JGZ is onderdeel van de stevige robuuste basisdijk in de analogische vertaling naar het jeugddomein.

4

Mond- en Klauwzeer crisis.

Uit de mond- en klauwzeer crisis ontstond het "adaptatiemodel" uit eenzelfde soort proces als in voorbeeld 3. De kernelementen hier zijn: niet richten op het probleem, de omgeving versterken (robuust maken) en omgaan met variatie. We moeten de koe niet steeds controleren en op een bepaald productieniveau houden. We moeten zorgen dat de koe beter bestand is om met veranderende omstandigheden om te gaan. Onverwachte hoeken waar inspiratie ligt voor de ambitie tot normaliseren (aanvaardbare risico's) en een inclusieve samenleving (omarmen van variatie)!?

De gerichtheid op de context van kinderen en gezinnen kwam in de gesprekken tussen JGZ en gemeente regelmatig terug. Minder inzoomen op het (probleem van het) individuele kind, maar graag verbreed kijken naar de hele context en daar de ruimte zien. De JGZ helpt dan ook de stap naar het adaptatiemodel te maken.

Adaptatiemodel

Het gesprek met de JGZ

“Verwarring is een bron van vernieuwing”

De opgave kennen we, de context kennen we, we hebben een aantal adviezen meegegeven en een denkkader. In dit hoofdstuk de ingrediënten van een goed gesprek tussen gemeenten en JGZ organisaties.

Doel: De gezamenlijke droom van een gezonde jeugd scherp krijgen, inclusief de rol voor de JGZ in het verwezenlijken ervan.

Aan tafel: Niet te veel mensen. Verschillende perspectieven. In elk geval beleidsterrein jeugd en gezondheid. Beleid, uitvoering en bestuur. Bestuur kan ook aparte tafel zijn, omdat zij het ook moeten hebben over wat er van elkaar nodig is om de beweging vast te houden.

Startvragen: Wat gun je ieder kind in zijn ontwikkeling en omgeving? Wat vind jij normaal om daar aan te treffen? Welke maatschappelijke ontwikkelingen maak je je zorgen over? Als we het gewone leven willen versterken, wat moeten we dan anders gaan organiseren?

Vragen tussendoor: Weten we wat ouders/opvoeders zelf belangrijk vinden? Weten we wat kinderen en jongeren zelf belangrijk vinden? Investeren we in ontmoeting en ontwikkeling in de openbare ruimte? Vinden ouders steun bij elkaar? Wat is er nu allemaal georganiseerd dat vooral gericht is op kinderen en ouders ondersteunen in plaats van versterken?

Valkuilen: blijf met elkaar zo concreet mogelijk formuleren. Woorden als sterke sociale basis of zelfredzaamheid zijn te algemeen. Wat bedoel je ermee? Maak het ook niet complex. Vaak is de uitdaging heel simpel. Vaak is de droom ook heel simpel. De strategie om er te komen moet je ook heel simpel houden. En dat er achter die strategie allerlei complexiteit is (organisatiebelangen, financiële tekorten, samenwerkingsperikelen etc. etc), dat is een gegeven.

Begeleiding: Het is niet per se nodig, maar een externe procesbegeleider kan helpen bij het gesprek. Het NCJ heeft een groep potentiële gespreksbegeleiders (van binnen en buiten het NCJ). Neem vooral contact op met het NCJ voor meer informatie.

Eindresultaat: Een gesprek los van begrotingstijd dat niet gaat over activiteiten, bereik, ureninzet en financiën. Een gesprek over de grotere maatschappelijke uitdagingen en concrete meerjarige inzet op een gezonde jeugd. Nu en in de toekomst.

Tot slot

*“Er is geen tot slot.
Alleen een tot ziens.”*

Woord van dank

In 3 maanden tijd hebben wij een aantal bijzondere plekken in Nederland bezocht. We hebben mooie gesprekken gevoerd en in korte tijd ons laten verrassen, mogen verbazen, ontroeren, boos maken en inspireren. Kortom: dank aan iedereen die mee wilde helpen!

Bijlage 1. Concrete tips uit het land

Advies 1. Zet de JGZ in om het gewone leven te versterken

[Opgroeien in kansrijke omgeving](#)

[IJslands model \(OKO\) in Urk en Hardenberg](#)

Heeze Leende: opgroei­kracht als centraal uitgangspunt (moonshot!) bij alle inspanningen rond de jeugd (hier bv [de maand van de opvoeding](#))

Risicovol [buitenspelen](#) is goed voor de ontwikkeling van kinderen. Het maakt ze zelfstandig, veerkrachtig en weerbaar. Het vraagt wel aanmoediging van ouders. Een beetje geruststellen zeg maar. Iets waar de JGZ goed in is.

Zie hier [een mooi voorbeeld in Hoofddorp](#).

Advies 2. Maak onderscheid tussen Jeugdgezondheidszorg en Jeugdzorg

[Regierol JGZ](#)

Voorbeeld van de luisteren-naar-jongeren-manier die ze vóór de verwijzing naar jeugdzorg plaatsten in Hardenberg: Artikel: "[De kracht van normaliseren zit hem in het gesprek](#)"
Ieder kind is bijzonder normaal.

Een school die de ontwikkeling van het kind centraal stelt en nauwelijks jeugdzorg nodig heeft is Expeditiewijz: Artikel: "[Als school op buitenspelen gaat lijken](#)".

Advies 3. Concretiseer preventie door te investeren in bewezen effectieve interventies.

[De SPARK-methode: Betere grip op kindermishandeling](#)

Advies 4. Zet de JGZ in voor generatiebewust preventiebeleid.

Deventer: interview OnzeJeugd.NU (2023) met wethouder Anke Duursma en beleidsmedewerker Pieter Folkeringa: "[Deventer jeugd­beleid is nooit af](#)"

[Beleidsmedewerker JGZ Lamberta Seijdel aan het werk](#) (Eemnes)
(NCJ, 2021)

Advies 5. Organiseer structureel strategisch overleg

[De visie van wethouder Marjolein Moorman](#) (Amsterdam)

(De Omwenteling – OnzeJeugd.NU (2022)

[De visie van wethouder Wilbert Borgonjen](#) (Westvoorne)

(NCJ, 2021)

Bijlage 2. Desk Research

Over preventie

Generatiebewust preventiebeleid	Webinar van het NCJ
Pedagogische basis	Handreiking door het Nji
Sociale Basis	Overzicht en gespreksinstrument van Verweij Jonker
Op onze gezondheid	Advies van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving
Inzetten op de potentie van sociaal werk	ABF

Over de Hervormingsagenda Jeugd

Boemerang beleid	Onderzoek door Sharon Stellaard naar de ontwikkeling van passend onderwijs en de jeugdzorg
Hervormingsagenda Jeugd	Informatiepagina van de VNG
Effectief Jeugdbeleid	Nji
Het groeiend Jeugdzorggebruik. Duiding en aanpak	Nji
Stelsel in groei	Onderzoek naar de tekorten in de Jeugdzorg door AEF
Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet	Stuurgroep van gemeenten en Rijksoverheid
Over de cijfers en kengetallen van jeugdzorg	Stand van de jeugdzorg
Over de staat van het gezin	Staat van het gezin 2024

Over IZA en GALA

IZA en GALA	Informatiepagina van de VNG
Visie eerstelijns zorg	Visie van allerlei partijen (KNMG, SWN, VNG, Zorgverzekeraars)

Over de positie van de JGZ

Preventie is ons vak	Documentaire NCJ over de positie van de JGZ
Toekomstagenda publieke gezondheid voor jeugd	GGD GHOR, Actiz Jeugd & NCJ
Iedereen Gezond, Koers van onze vereniging	GGD GHOR
Kompas. Samen investeren in de jeugd	Actiz Jeugd
Aan de slag met kansrijk partnerschap	Actiz Jeugd
Landelijk professioneel kader (voor gemeenten)	NCJ
De waarde van de Jeugdgezondheidszorg – voor nu en voor de toekomst³	ActiZ Jeugd en GGD GHOR

3 Bij het verschijnen van deze notitie was dit rapport nog niet online beschikbaar.

Nederlands
Centrum
Jeugdgezondheid